

Alicja Grześkowiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ANALIZA ZAANGAŻOWANIA OSÓB W WIEKU 50+ W POLSCE W WYBRANE FORMY AKTYWNOŚCI POZAZAWODOWEJ*

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę zaangażowania Polaków w wieku 50 lat i więcej w różne formy aktywności pozazawodowej. Zakres uczestnictwa przedstawiono na tle innych krajów europejskich. Prezentowane rozważania wskazują, że polskie pokolenie 50+ charakteryzuje się bardzo dużą biernością, w szczególności w obszarze wolontariatu, działalności charytatywnej oraz przynależności do klubów. Z drugiej strony wykazuje bardzo wysokie zaangażowanie w działalność organizacji religijnych. Istotny wpływ na uczestniczenie w określonych działaniach mają takie cechy, jak: wiek, płeć oraz stan zdrowia. Można przypuszczać, że duże znaczenie ma także niekorzystna sytuacja materialna.

Słowa kluczowe: pokolenie 50+, aktywność pozazawodowa, analiza wielowymiarowa.

1. Wstęp

Społeczeństwa wielu krajów starzeją się, przy czym ten proces przebiega w niejednorodnym tempie i ma różne przyczyny¹. Zachodzące przemiany zaczęto dostrzegać i analizować pod koniec XX wieku², w szczególności w kontekście kurczących się zasobów siły roboczej, kwestii zabezpieczenia emerytalnego, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Również w Polsce podjęto szereg prac i badań związanych z problematyką starzenia się. Konieczność utrzymania bądź pobudzania aktywności zawodowej osób po pięćdziesiątym roku życia została zaakcentowana w założeniach rządowego programu *Solidarność pokoleń*³. Tematykę aktywizacji zawodowej tej grupy wiekowej podjęto w wielu projektach realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Zrozumiałe jest, że aspektem związanym z rynkiem pracy

* Praca naukowa sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu badawczego 2012/05/B/HS4/02499.

¹ S.A. Nyce, S.J. Shieber, *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 19.

² Tamże, s. 19.

³ *Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, Warszawa, październik 2008, http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/Program50+.pdf, dostęp 10.05.2013.

poświęca się najwięcej uwagi. Należy jednak zaznaczyć, że „aktywność powinna odnosić się do wszystkich istotnych zajęć, które kreują udział w społeczeństwie (nie powinna ograniczać się tylko do aktywności zawodowej)”⁴. Niestety, jak wskazują m.in. Czapiński oraz Myck i in.⁵, w Polsce aktywność społeczna osób starszych znacznie odbiega od przeciętnych europejskich. Jest to zjawisko bardzo niekorzystne, bo jak trafnie zauważa Jankowski, „poziom życia ludzi starszych [...] zależy nie tylko od zdrowia, zasobów ekonomicznych i ich pozycji w społeczeństwie, ale także od własnej aktywności edukacyjnej, kulturalnej oraz rekreacyjnej”⁶. Zaniedbania w tych obszarach skłaniają do pogłębionych analiz o charakterze porównawczym oraz poszukiwania determinant istniejącej, niezadowolającej sytuacji, czemu poświęcona jest niniejsza praca.

Zasadniczym celem artykułu jest analiza uczestnictwa osób w wieku 50+ w różnych formach aktywności pozazawodowej. Głównemu celowi pracy podporządkowane zostały następujące cele szczegółowe:

- prezentacja zakresu zaangażowania osób 50+ w różne typy aktywności w Polsce na tle innych krajów europejskich,
- próba identyfikacji czynników determinujących podejmowanie określonych aktywności.

W pracy jako źródło informacji zostały wykorzystane dane pochodzące z badania SHARE (Survey on Health, Ageing and Retirement in Europe), z jego najnowszej, czwartej edycji, która miała miejsce w latach 2010-2012⁷.

⁴ A. Walker, *A strategy for active ageing*, „International Social Security Review” 2002, no. 55, za: J. Macias *Silver economy – aktywne starzenie się – nowy standard w polityce społecznej państw*, <http://aktywni45plus.eu/silver-economy-srebrna-ekonomia/138-silver-economy-aktywne-starzenie-si-nowy-standard-w-polityce-spoecznej-pastw-zawodow>, dostęp 10.05.2013.

⁵ J. Czapiński, *Dobrostan psychiczny i społeczny Polaków w wieku 50 i więcej lat na tle wybranych społeczeństw europejskich*, CenEA Research Note Series RN01pl/09, <http://www.share50plus.pl/>, s. 7-9, dostęp 12.05.2013; M. Myck i in., *Zdrowie, praca i styl życia populacji 50+ w Polsce na tle innych krajów Europy*, CenEA Research Note Series RN02pl/09, http://ibmed.ayz.pl/share/files/publikacje/cenea_rn02_09.pdf, s. 14-15, dostęp 12.05.2013.

⁶ D. Jankowski *Edukacja, aktywność kulturalna, rekreacja ludzi starzejących się*, [w:] *Polska w obliczu starzenia się społeczeństwa. Diagnoza i program działania*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 2008, s. 194.

⁷ Dane wykorzystane w artykule pochodzą z rundy 4 badania SHARE (release 1.1.1 z 28.03.2013 r.). Utworzenie zbioru danych SHARE zostało sfinansowane w głównej mierze ze środków Komisji Europejskiej w ramach 5. Programu Ramowego (projekt QLK6-CT-2001-00360 w programie Quality of Life), w ramach 6. Programu Ramowego (projekty: SHARE-I3, RII-CT-2006-062193, COMPARE, CIT5-CT-2005-028857, i SHARELIFE, CIT4-CT-2006-028812) oraz w ramach 7. Programu Ramowego (SHARE-PREP, N° 211909, SHARE-LEAP, N° 227822 i SHARE M4, N° 261982). Dodatkowe finansowanie projektu pochodziło z amerykańskiego National Institute on Aging (U01 AG09740-13S2, P01 AG005842, P01 AG08291, P30 AG12815, R21 AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG BSR06-11 and OGHA 04-064), niemieckiego Ministerstwa Edukacji i Badań, polskiego Instytutu Badań Edukacyjnych oraz innych krajowych źródeł (pełna lista fundatorów znajduje się na stronie www.share-project.org). [This paper uses data from SHARE wave 4 release 1.1.1, as of March 28th 2013. The

2. Charakterystyka źródła danych oraz zastosowane metody badawcze

Analizy przeprowadzono na podstawie danych indywidualnych, zgromadzonych i udostępnianych w ramach projektu SHARE, który jest skoncentrowany na osobach w wieku 50 lat i więcej oraz zorientowany na „stworzenie bogatej bazy danych, łączącej informacje z wielu istotnych dziedzin życia tej coraz większej grupy europejskiej populacji”⁸. Dostępna baza danych tworzy infrastrukturę badawczą, umożliwiającą wszechstronne studia nad ogólnoeuropejskim procesem starzenia się⁹. Prezentowane w niniejszym opracowaniu rezultaty otrzymano na podstawie najnowszych danych, pochodzących z czwartej edycji sondażu, który w latach 2010-2012 objął swym zasięgiem następujące kraje: Austrię, Belgię, Czechy, Danię, Estonię, Francję, Hiszpanię, Holandię, Niemcy, Polskę, Portugalię, Słowenię, Szwajcarię, Szwecję, Węgry i Włochy. Do analiz wyselekcjonowano respondentów urodzonych w 1960 roku lub wcześniej, czyli tych, którzy w 2010 roku mieli pięćdziesiąt lat i więcej, co dało próbę o liczebności 56 854 (dla wszystkich uczestniczących krajów łącznie) oraz próbę 1708 respondentów w przypadku Polski.

Jeden z obszarów badania SHARE dotyczył różnych typów aktywności podejmowanych przez respondentów. Ankietowane osoby odpowiadały na następujące pytanie: „Czy, a jeśli tak, to których z aktywności wymienionych na tej karcie podejmował się Pan/podejmowała się Pani w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy?”

- uczestnictwo w działalności charytatywnej lub wolontariacie
- uczestnictwo w kursie edukacyjnym lub szkoleniu
- uczęszczanie do klubu sportowego, towarzyskiego lub innego rodzaju
- uczestnictwo w działalności organizacji religijnej [...]
- uczestnictwo w organizacji politycznej lub związanej ze społecznością
- czytanie książek, czasopism lub gazet
- granie w gry słowne lub liczbowe, jak krzyżówki lub sudoku
- granie w karty lub gry, takie jak szachy
- żadne z powyższych”¹⁰.

SHARE data collection has been primarily funded by the European Commission through the 5th Framework Programme (project QLK6-CT-2001-00360 in the thematic programme Quality of Life), through the 6th Framework Programme (projects SHARE-I3, RII-CT-2006-062193, COMPARE, CIT5-CT-2005-028857, and SHARELIFE, CIT4-CT-2006-028812) and through the 7th Framework Programme (SHARE-PREP, N° 211909, SHARE-LEAP, N° 227822 and SHARE M4, N° 261982). Additional funding from the U.S. National Institute on Aging (U01 AG09740-13S2, P01 AG005842, P01 AG08291, P30 AG12815, R21 AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG BSR06-11 and OGHA 04-064) and the German Ministry of Education and Research as well as from various national sources is gratefully acknowledged (see www.share-project.org for a full list of funding institutions)].

⁸ <http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Analizy/Informacje%20o%20projekcie%20SHARE.pdf>, dostęp 1.05.2013.

⁹ Tamże.

¹⁰ http://www.share-project.org/fileadmin/pdf_questionnaire_wave_4/SHARE_PL_wave4_main_questionnaire.pdf, s. 85, dostęp 1.05.2013.

Odsetek osób deklarujących wykonywanie określonych czynności stał się podstawą porównań sytuacji w Polsce i w innych krajach. Tak skonstruowany zbiór zmiennych miał charakter wielowymiarowy, stąd w celu identyfikacji podobieństw i różnic w zakresie aktywności pozazawodowej w rozpatrywanych państwach zastosowano skalowanie wielowymiarowe, pozwalające przedstawić relacje zachodzące między badanymi obiektami w przestrzeni o mniejszej liczbie wymiarów, przy czym ze względu na możliwość graficznej prezentacji wyników zastosowano ujęcie dwuwymiarowe¹¹.

W dalszej części pracy podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, co decyduje o podejmowaniu bądź zaniechaniu różnych rodzajów aktywności przez Polaków w wieku 50 lat i więcej, przy czym przedstawiono zarówno podsumowanie oceny potencjalnych barier (wiek, niedobór pieniędzy, obowiązki rodzinne), dokonanej przez ankietowanych, jak i analizę istotności wpływu wybranych cech charakteryzujących respondentów na ich zaangażowanie w różne formy aktywności.

W analizie współzależności uwzględniono następujący zbiór zmiennych niezależnych:

- płeć (kobieta, mężczyzna),
- wiek (w latach),
- stan zdrowia (według własnej oceny, w skali 1-5, gdzie 1 oznaczało wyśmienite, a 5 – słabe)
- sytuacja zawodowa (skategoryzowana w dwie grupy: pracujący oraz pozostali).

Wybór zmiennych niezależnych uwarunkowany był względami merytorycznymi oraz kompletnością zbioru danych. Uwzględnione cechy charakteryzują się różnym poziomem pomiaru: nominalnym (płeć, sytuacja zawodowa), porządkowym (stan zdrowia) oraz ilorazowym (wiek), natomiast zmienne zależne są zmiennymi nominalnymi, a ściślej rzecz ujmując – dychotomicznymi. Adekwatną metodą badawczą do weryfikacji wpływu kilku zmiennych niezależnych o zróżnicowanym charakterze na zmienną o dwóch kategoriach (tak, nie) jest regresja logistyczna¹². Za pomocą statystyki Walda można ocenić istotność oddziaływania poszczególnych zmiennych niezależnych, a znak oceny parametru wskazuje na kierunek tej zależności – wartości dodatnie wskazują, że wzrost wartości danej zmiennej niezależnej zwiększa możliwość wystąpienia badanego zdarzenia¹³. Z punktu widzenia użyteczności interpretacyjnej wykorzystuje się także iloraz szans, odzwierciedlający proporcjonalną zmianę zmiennej zależnej na skutek zmiany określonej zmiennej niezależnej o jednostkę¹⁴. Rezultaty otrzymane w wyniku aplikacji regresji logistycznej pozwalają więc zidentyfikować zmienne wywierające istotny wpływ na badane zjawisko oraz ocenić jego kierunek i siłę oddziaływania.

¹¹ Zob. E. Gatnar, M. Walesiak (red.), *Metody statystycznej analizy wielowymiarowej w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 246.

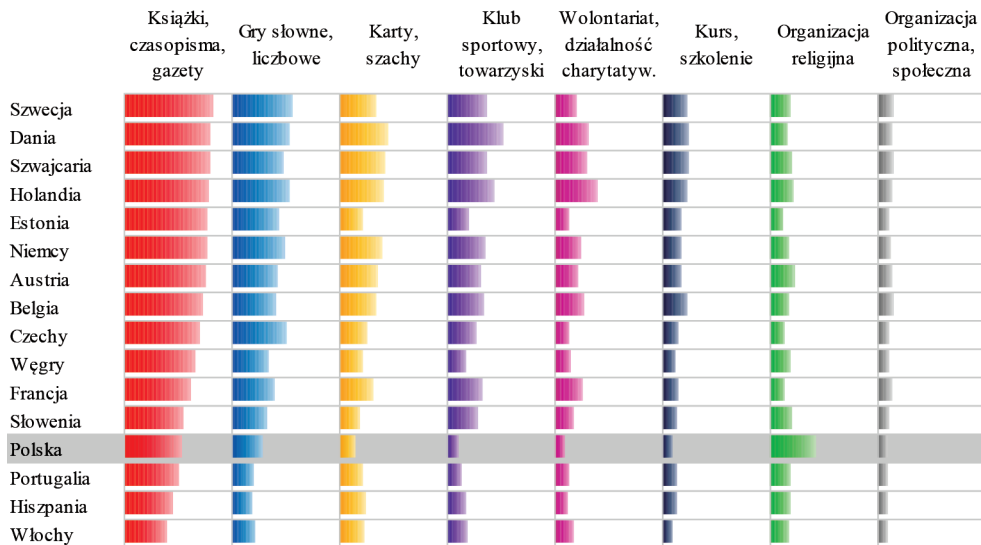
¹² M. Rószkiewicz, *Metody ilościowe w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 175-176.

¹³ Tamże, s. 176-177.

¹⁴ M. Dobosz, *Wspomagana komputerowo statystyczna analiza wyników badań*, Akademicka Oficyna Wydawnicza Exit, Warszawa 2004, s. 261.

3. Zaangażowanie starszych Polaków w aktywność pozazawodową na tle innych krajów europejskich

W Europie występują znaczne różnice pod względem zaangażowania osób w wieku 50+ w różne formy działań niezwiązanych z pracą zawodową. Na rysunku 1 przedstawiono zakres uczestnictwa w poszczególnych aktywnościach w 16 rozpatrywanych krajach.

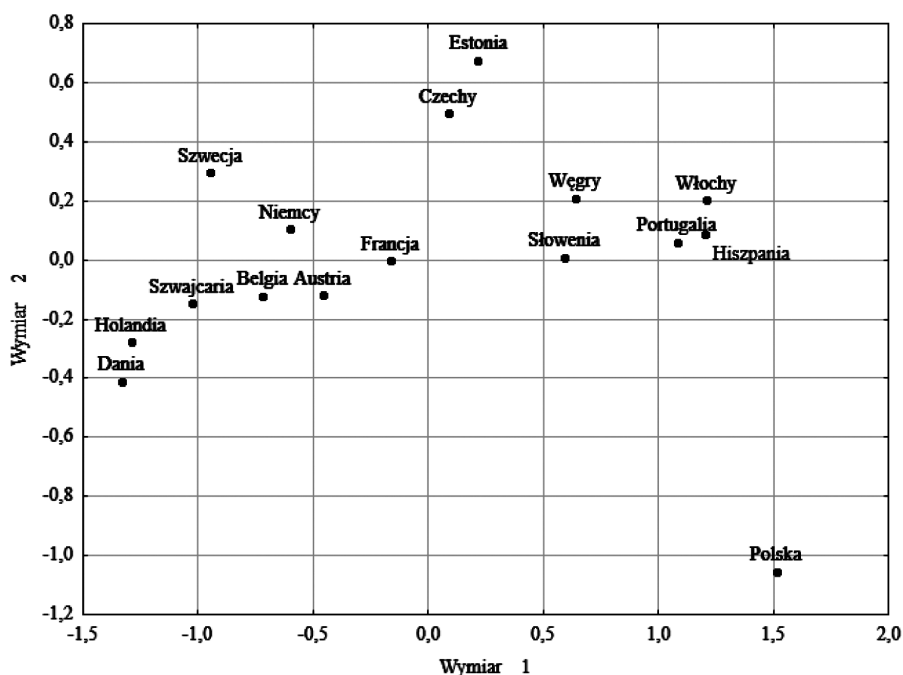
Rys. 1. Odsetek osób deklarujących uczestnictwo w poszczególnych formach aktywności pozazawodowej w krajach biorących udział w badaniu SHARE w 2010 roku

Źródło: dane SHARE, obliczenia własne.

We wszystkich państwach do najczęściej podejmowanych działań należy czytanie książek, czasopism i gazet, choć różnice w tym zakresie są bardzo duże – w Szwecji czytelnictwo deklaruje ponad 90% osób w wieku 50+, podczas gdy we Włoszech niecałe 40%. W Polsce na lekturę poświęca czas ponad połowa ankietowanych (58%). Kolejnymi zajęciami znajdującymi uznanie wśród osób starszych w większości krajów są różnego rodzaju gry (słowne, liczbowe, karty, szachy), uczęszczanie do różnego rodzaju klubów oraz zaangażowanie w wolontariat lub działalność charytatywną. Ten wzorzec zachowań nie jest jednakże widoczny w Polsce. Wyniki badania SHARE ujawniają, że na tle innych krajów zaangażowanie osób w wieku 50+ w te formy aktywności jest bardzo niskie, niekiedy wręcz śladowe, a różnice w porównaniu z państwami skandynawskimi, Szwajcarią i Holandią sięgają kilkudziesięciu punktów procentowych. W Polsce odnotowano najniższy

odsetek osób grających w karty i szachy, przynależących do jakiegokolwiek klubu lub udzielających się w działalności charytatywnej i wolontariacie. Nieliczne osoby biorą udział w zajęciach edukacyjnych (kursach, szkoleniach), mniejsze zainteresowanie tego rodzaju przedsięwzięciami wystąpiło tylko we Włoszech. Natomiast charakterystyczną cechą polskiego pokolenia 50+ jest zaangażowanie w działalność religijną, którą deklarowało aż 41,2% respondentów, o ponad 20 punktów procentowych więcej niż w następnych w kolejności krajach. Podobnie jak w całej Europie, można zauważyć niewielkie zaangażowanie osób starszych w działania organizacji politycznych i społecznych. Szczególnie niepokojący w przypadku Polski jest bardzo wysoki odsetek osób twierdzących, że w ciągu ostatniego roku nie zaangażowało się w żadną z wymienionych inicjatyw (23,2%).

Zbiór danych dotyczących aktywności jest wielowymiarowy, stąd w celu syntetycznego ukazania podobieństw i różnic w sytuacji w poszczególnych państwach zastosowano procedurę skalowania wielowymiarowego. Miernik STRESS wynoszący 3,9% pozwala ocenić dopasowanie otrzymanej konfiguracji w dwóch wymiarach do danych pierwotnych jako dobre¹⁵, co umożliwia konstrukcję mapy poznawczej na płaszczyźnie (rys. 2).

Rys. 2. Konfiguracja punktów otrzymana w wyniku skalowania wielowymiarowego

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych SHARE.

¹⁵ E. Gatnar, M. Walesiak (red.), wyd. cyt., s. 249.

Interpretację osi otrzymanych w wyniku skalowania oparto na relacjach między wymiarami a wartościami zmiennych dla każdego obiektu, przy czym zastosowano w tym celu współczynniki korelacji¹⁶. Bardzo wyraźnie zarysowuje się interpretacja wymiaru drugiego, gdyż reprezentuje on tylko jedną zmienną – uczestnictwo w działalności organizacji religijnej (bardzo silna korelacja ujemna). Wymiar pierwszy odzwierciedla pozostałe zmienne (bardzo silne korelacje ujemne), przy czym najsilniej powiązany jest z uczestnictwem w szkoleniach, członkostwem w klubach oraz graniem w gry typu karty, szachy.

Otrzymana konfiguracja punktów potwierdza występowanie znacznych różnic w podejmowaniu aktywności pozazawodowej przez starszych Europejczyków. Punktem najbardziej odstającym od pozostałych jest Polska, gdzie bardzo wysokiemu zaangażowaniu w działalność związaną z organizacją religijną towarzyszy niski odsetek uczestnictwa w innych formach aktywności. Wśród pozostałych państw wskazać można trzy grupy. W Czechach i Estonii odnotowano wyjątkowo niskie zainteresowanie uczestnictwem w życiu organizacji religijnych i przeciętne podejmowanie inicjatyw w innych obszarach. Kraje południa Europy (Włochy, Hiszpania, Portugalia) oraz Węgry i Słowenia odznaczają się stosunkowo słabym zaangażowaniem osób starszych we wszystkie rodzaje aktywności. Przeciwnie jest w pozostałych państwach, gdzie czynny udział w różnych formach działalności deklarował znaczny odsetek osób 50+.

Warto zauważyć, że zdecydowanie niższy stopień aktywności zaobserwowano w krajach południowoeuropejskich oraz w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, natomiast najwyższe zaangażowanie miało miejsce w państwach skandynawskich i zachodnioeuropejskich.

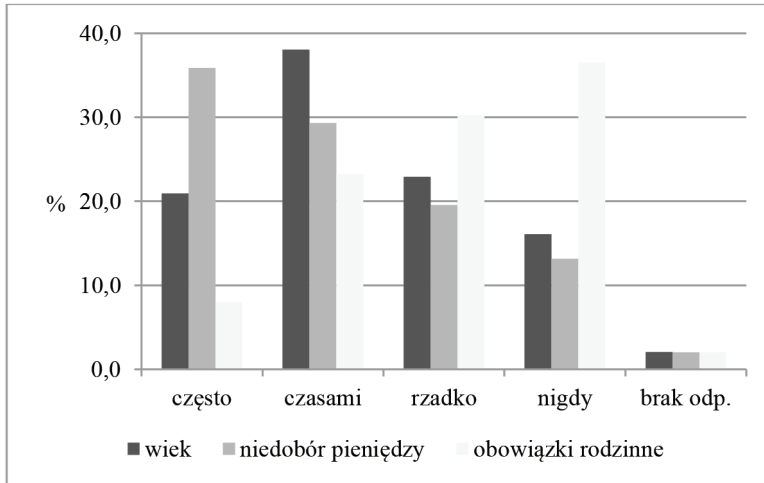
4. Determinanty aktywności osób starszych w Polsce

Jak wskazano, zaangażowanie starszych Polaków w działalność pozazawodową jest bardzo niskie w porównaniu z innymi krajami europejskimi. Ważne wydaje się poszukiwanie czynników, które decydują o takim stanie rzeczy. Dane pochodzące z badania SHARE umożliwiają przeprowadzenie tego rodzaju wniosku z uwzględnieniem różnych podejść. Po pierwsze, istnieje możliwość zapoznania się z subiektywnymi odczuciami co do barier w podejmowaniu działań, wyrażanymi bezpośrednio przez respondentów. Po drugie, można w sposób obiektywny zweryfikować istotność wpływu wybranych cech społeczno-demograficznych na aktywność pozazawodową, stosując adekwatne techniki modelowania współzależności zjawisk.

Na rysunku 3 zestawiono rozkład odpowiedzi na pytania dotyczące tego, jak często występują bariery uniemożliwiające wykonywanie tego, co ankietowani chcieliby robić. W kwestionariuszu uwzględniono takie czynniki ograniczające, jak:

¹⁶ Tamże, s. 251.

wiek, niedobór pieniędzy oraz obowiązki rodzinne, a odpowiedzi były sformułowane następująco: *często*, *czasami*, *rzadko*, *nigdy*¹⁷.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi na pytania dotyczące barier uniemożliwiających te działania, które ankietowani 50+ chcieliby podejmować

Źródło: dane SHARE, obliczenia własne.

Należy zwrócić uwagę na bardzo silną asymetrię rozkładów odpowiedzi dotyczących środków finansowych (asymetria prawostronna) oraz obowiązków rodzinnych (asymetria lewostronna). Z trzech rozpatrywanych przeszkód najważniejszą jest niedobór pieniędzy. Częste występowanie tego problemu było sygnalizowane przez ponad jedną trzecią ankietowanych, a brak tego rodzaju ograniczeń dotyczył tylko 13,2% respondentów. Przeciwną relację można zaobserwować w przypadku obowiązków rodzinnych, które w opinii osób 50+ nie powstrzymują przed realizacją własnych celów. Aż 2/3 osób uważa, że zobowiązania rodzinne albo nigdy nie ograniczają możliwości, albo przyczyniają się do tego rzadko. Ostatnia determinanta, tj. wiek, nie powoduje tak jednoznacznej polaryzacji opinii. Dominującą kategorię odpowiedzi stanowiło stwierdzenie *czasami*, warianty *często* i *rzadko* miały zbliżone częstości, a najrzadziej odnotowano wynik *nigdy*. Analiza subiektywnych odczuć respondentów odnośnie do występujących barier pozwala przypuszczać, że przyczyny słabego zaangażowania w aktywność pozazawodową mogą tkwić w niedostatecznej zasobności materialnej oraz w skutkach starzenia się. Ogólne sformułowanie w kwestionariuszu pytania o przeszkody nie pozwala jednoznacznie stwierdzić związku przyczynowo-skutkowego między wymienionymi ograniczeniami a uczestnictwem

¹⁷ http://www.share-project.org/fileadmin/pdf_questionnaire_wave_4/SHARE_PL_wave4_main_questionnaire.pdf, s. 84, dostęp 1.05.2013.

w różnych odmianach działalności. Istnieje jednakże możliwość poszukiwania tego rodzaju zależności w odniesieniu do innych uwarunkowań.

Hipotezę, że uczestnictwo w poszczególnych formach aktywności jest związane takimi cechami, jak: płeć, wiek, stan zdrowia i sytuacja zawodowa, zweryfikowano, konstruując modele regresji logistycznej. Szczegółowe badanie zostało ograniczone do wybranych form działalności, ponieważ znikoma liczba osób deklarujących zaangażowanie w działalności charytatywnej lub wolontariacie, uczestnictwo w kursie edukacyjnym lub szkolenie, uczęszczanie do klubu oraz działanie w organizacji politycznej lub społecznej stwarzała niebezpieczeństwo braku rzetelności otrzymanych rezultatów analizy.

W tabeli 1 przedstawiono wyniki szacowania parametrów modeli regresji logistycznej dla pięciu zmiennych zależnych, tj.

- czytelnictwa,
- działalności w organizacji religijnej,
- grania w gry słowne lub liczbowe,
- grania w gry typu karty, szachy.

Tabela 1. Rezultaty estymacji parametrów modeli regresji logistycznej, w których wybrane formy aktywności stanowiły zmienne zależne

Zmienne niezależne	Zmienne zależne							
	czytelnictwo		organizacja religijna		gry słowne lub liczbowe		gry typu karty, szachy	
	$\hat{\beta}$	$\exp(\hat{\beta})$	$\hat{\beta}$	$\exp(\hat{\beta})$	$\hat{\beta}$	$\exp(\hat{\beta})$	$\hat{\beta}$	$\exp(\hat{\beta})$
Płeć:								
– mężczyzna	ref.		ref.		ref.		ref.	
– kobieta	0,23*	1,25	0,37**	1,45	0,31**	1,36	-0,37*	0,69
Wiek	-0,04**	0,96	0,01	1,01	-0,06**	0,94	-0,07**	0,93
Stan zdrowia:								
– zły	ref.		ref.		ref.		ref.	
– zadowalający	0,34*	1,41	0,43**	1,54	0,37*	1,45	0,22	1,25
– dobry	0,30*	1,35	0,75**	2,11	0,29	1,33	0,16	1,17
– bardzo dobry	0,22	1,24	1,22**	3,40	0,20	1,22	0,25	1,28
– doskonały	0,10	1,11	0,42	1,52	-0,44	0,65	-18,9	0,00
Sytuacja zawodowa:								
– pracujący	ref.		ref.		ref.		ref.	
– niepracujący	0,12	1,12	0,19	1,21	0,18	1,19	-0,02	0,98
Stała	2,66	14,3	-1,83	0,16	2,13	8,44	2,45	11,5

Objaśnienia: ** parametr istotny przy $p = 0,01$; *parametr istotny przy $p = 0,05$; ref. – kategoria odniesienia dla zmiennych niemetrycznych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych SHARE.

We wszystkich przypadkach istotny wpływ na uczestnictwo wykazuje płeć respondenta. Ważną determinantą aktywności jest też wiek oraz niekiedy stan zdrowia. Natomiast z analizy wynika, że sytuacja zawodowa, a więc kwestia bycia osobą pracującą lub nie, nie ma znaczącego wpływu na zaangażowanie w rozpatrywane formy spędzania czasu.

W przypadku czytelnictwa iloraz szans dla zmiennej płeć pozwala sądzić, że kobiety wykazują większą skłonność do lektury, przeciętnie o 25% wyższą w porównaniu z mężczyznami. Ujemna ocena parametru przy zmiennej wiek wskazuje, że wraz z postępującym starzeniem się maleje zainteresowanie czytelnictwem. Osoby o zadowolającym i dobrym stanie zdrowia zdecydowanie częściej sięgają po książki, czasopisma i gazety niż osoby określające swoją kondycję zdrowotną jako złą. Podobne zależności można zauważyć w kwestii zabawy w gry słowne i liczbowe. W przypadku kobiet szansa na podejmowanie tego typu rozrywki jest o 31% większa niż dla mężczyzn, a wiek wpływa negatywnie na chęć rozwiązywania zadań typu krzyżówki czy sudoku. Nieco inaczej przedstawiają się wyniki dla zmiennej zależnej „granie w karty lub gry takie jak szachy”. Kobiety wykazują niższą skłonność do tego typu aktywności, przeciętnie o 31% mniejszą niż mężczyźni. Wiek również wpływa ograniczająco na partycypację w tego rodzaju działaniach. Natomiast nie odnotowano istotności oddziaływania stanu zdrowia respondentów na uczestniczenie w grach typu karty, szachy. Z kolei na funkcjonowanie w organizacjach religijnych silny wpływ wywierają dwie zmienne: płeć i stan zdrowia. Warto podkreślić, że właśnie dla tej zmiennej zależnej odnotowano najwyższy iloraz szans przy zmiennej płeć, informujący, że kobiety prawie półtora razy częściej niż mężczyźni angażują się w działania na rzecz stowarzyszeń religijnych. Bardzo wysokie są też wartości ilorazów szans w przypadku większości kategorii opisujących stan zdrowia, przy czym największa, charakteryzująca kategorię *bardzo dobry*, w porównaniu z kategorią *zły* wskazuje, że osoby o bardzo dobrej kondycji zdrowotnej ponad trzy razy częściej angażują się w działalność organizacji religijnych niż osoby deklarujące, że ich stan zdrowia jest zły.

5. Podsumowanie

Analiza danych z badania SHARE wskazuje, że osoby po pięćdziesiątym roku życia w Polsce zdecydowanie rzadziej angażują się w różne formy aktywności niż ich rówieśnicy w innych krajach, zwłaszcza w Skandynawii i Europie Zachodniej. Wyjątek stanowi działalność w organizacjach religijnych, gdzie odnotowuje się wybitnie wysokie zaangażowanie. Na przeciwnym biegunie znajdują się wolontariat, uczestnictwo w akcjach dobroczynnych oraz przynależność do różnego rodzaju klubów – zarejestrowane w odpowiedziach respondentów sporadycznie. Do determinant aktywności osób w rozpatrywanej grupie należą: wiek, płeć, stan zdrowia oraz sytuacja materialna.

Literatura

- Czapiński J., *Dobrostan psychiczny i społeczny Polaków w wieku 50 i więcej lat na tle wybranych społeczeństw europejskich*, CenEA Research Note Series RN01pl/09,
- Dobosz M., *Wspomagana komputerowo statystyczna analiza wyników badań*, Akademicka Oficyna Wydawnicza Exit, Warszawa 2004.
- Gatnar E., Walesiak M. (red.), *Metody statystycznej analizy wielowymiarowej w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Myck M. i in., *Zdrowie, praca i styl życia populacji 50+ w Polsce na tle innych krajów Europy*, CenEA Research Note Series RN02pl/09, http://ibmed.ayz.pl/share/files/publikacje/cenea_rn02_09.pdf, dostęp 12.05.2013.
- Nyce S.A., Shieber S.J. *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Polska w obliczu starzenia się społeczeństwa. Diagnoza i program działania*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 2008.
- Rószkiewicz M., *Metody ilościowe w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, Warszawa, październik 2008, http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/Program50+.pdf, dostęp 10.05.2013.

Źródła internetowe

- <http://www.share50plus.pl/>, dostęp 12.05.2013.
- <http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Analizy/Informacje%20o%20projekcie%20SHARE.pdf>, dostęp 1.05.2013.
- http://www.share-project.org/fileadmin/pdf_questionnaire_wave_4/SHARE_PL_wave4_main_questionnaire.pdf, dostęp 1.05.2013.

ANALYSIS OF THE INVOLVEMENT OF PEOPLE AGED 50 + IN POLAND IN CHOSEN FORMS OF NON-WORK ACTIVITIES

Summary: The involvement in various forms of non-work activities of persons aged 50 and over in Poland is discussed in this paper. The range of participation is compared to other European countries. The presented considerations indicate that the Polish generation 50+ is characterized by a very high level of inactivity, particularly in the field of volunteering, charity and clubs membership. On the other hand, the involvement in religious organizations is very high. Such factors as age, gender and state of health have a significant impact on the participation in certain activities. Crucial importance may be also assigned to the unfavorable financial situation.

Keywords: generation 50+, non-work activities, multivariate analysis.